

ปัญหาพิเศษ

เรื่อง

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน
กรณีศึกษา ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

Opinion of Farmers to Integrated Farming
In Tumbol Sansailuang, Amphoe Sansai, Changwat Chiang Mai

โดย

นายศุภกร สุวรรณ

พ.ศ. 2548

T096289

เสนอ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนาการเกษตร)

ปพ.

พ.ศ. 2548

๑๖๗๕๑

๒๕๔๘

เลขหมู่.....

เลขทะเบียน..... 96289

วันเดือนปี..... ๒ มี ๒๐๐๘

ใบรับรองปัญหาพิเศษ
ภาควิชาเทคนิคเกษตร
คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เรื่อง

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรผสมผสาน
กรณีศึกษา ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

Opinion of Farmers to Integrated Farming
In Tumbol Sansailuang Amphoe Sansai, Changwat Chiang Mai

โดย

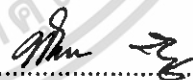
นายศุภกร สุวรรณ

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร

วท.บ. (พัฒนาการเกษตร)

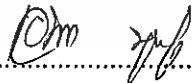
เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๙

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ

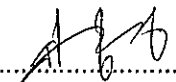
(ผศ.ดร. ทิพวรรณ ลิ้มงูร)

กรรมการปัญหาพิเศษ

(อาจารย์เอนก บุญเย็น)

หัวหน้าภาควิชาฯ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพุมารณ์ ชันศรี)

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรผสมผสาน
กรณีศึกษาตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

โดย : นายศุภกร สุวรรณ

ชื่อปริญญา : วิทยาศาสตร์บัณฑิต (พัฒนากาเกษตร)

สาขาวิชาเอก : พัฒนากาเกษตร

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ :

(ผศ. ดร. ทิพวรรณ ลิ้มงูร)

20 / 5 / 49

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรผสมผสาน กรณีศึกษาตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของเกษตรกรที่ทำการเกษตร ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรผสมผสาน และปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการทำการเกษตร ประชากรกลุ่มตัวอย่าง 100 ครอบครัว ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ยของเกษตรกรทั้งหมดเท่ากับ 44.09 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่ แต่งงานแล้วอยู่ด้วยกัน เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา เกษตรกรมีพื้นที่เฉลี่ย 9.28 ไร่ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยทั้งหมด 4 คน มีจำนวนแรงงานทำการเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 2 คน เกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานมีจำนวนร้อยละ 66 เกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานส่วนใหญ่มีรูปแบบการทำการเกษตรผสมผสานคือ พืช+สัตว์ เกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานมีประสบการณ์เฉลี่ยเท่ากับ 16.12 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร เครื่องทุ่นแรงที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีคือเครื่องฉีดพ่นสารเคมี เครื่องตัดหญ้า เครื่องสูบน้ำ รถไถเดินตาม รถแทรกเตอร์ สภาพพื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่ม แหล่งน้ำใช้ทางการเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้คลองชลประทาน และน้ำฝน

ปัญหาอุปสรรคในการทำการเกษตรของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาในการทำเกษตรอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ปัญหาผลผลิตการเกษตรมีราคาตกต่ำ ปัญหาการขาดเงินทุน ปัญหาแรงงานในครอบครัวมีจำนวนน้อย ปัญหาไม่มีตลาดสำหรับขายสินค้า ปัญหาเรื่องโรคและศัตรูพืช ปัญหาการได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่น้อย ปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ปัญหาการไม่มีประสบการณ์ในการทำเกษตรผสมผสาน ปัญหาขาดพันธุ์สัตว์ที่ดี ปัญหาความรู้เรื่องการปลูกพืช ปัญหาการขนส่งคมนาคมไม่สะดวก ปัญหาเรื่องโรคในสัตว์เลี้ยง ปัญหาเงินกู้มีอัตราสูง ปัญหาแหล่งน้ำทางการเกษตรไม่เพียงพอ ปัญหาขาดแคลนเครื่องจักรกลทางการเกษตร ปัญหาขาดแคลนแหล่งเงินทุน และปัญหาที่ดินทางการเกษตรไม่เพียงพอ ปัญหาความรู้การเลี้ยงสัตว์ตามลำดับ และอยู่ในระดับน้อยปัญหาน้อย ได้แก่ ปัญหาความรู้การประมง และปัญหาเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ ตามลำดับ

คำนิยม

ปัญหาพิเศษฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยได้รับความกรุณาช่วยเหลือจากหลายๆท่านที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะ ผศ. ดร. ทิพวรรณ สิมังกูร ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ ที่ได้กรุณาชี้แนะแนวทางการศึกษาดังแต่เริ่มต้น อาจารย์อเนก บุญยืน ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรรมการปัญหาพิเศษ ที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือในด้านการตรวจทานแก้ไข ข้าพเจ้ามีความซาบซึ้งในบุญคุณของท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอกราบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บและค้นหาข้อมูลในแต่ละหมู่บ้าน ขอขอบพระคุณเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ข้อมูล ในทำการวิจัยครั้งนี้

และสุดท้ายขอขอบพระคุณ ครอบครัวของข้าพเจ้า ที่ได้ให้คำแนะนำและกำลังใจที่ดีเสมอมา

ศุภกร สุวรรณ

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(ก)
สารบัญรูปภาพ	(ข)
บทที่ 1 บทนำ	
- ความสำคัญของปัญหา	1
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
- ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย	4
- นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	4
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	
- ความหมายความคิดเห็น	5
- ความหมายการทำเกษตรผสมผสาน	6
- ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
บทที่ 3 วิธีวิจัย	
- ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	13
- วิธีการสุ่มตัวอย่าง	13
- เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	14
- การทดสอบเครื่องมือ	14
- การเก็บรวบรวมข้อมูล	14
- การวิเคราะห์ข้อมูล	14
- การกำหนดค่าความคิดเห็น	15
- ระยะเวลาที่ทำการวิจัย	16
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล	
ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมบางประการของเกษตรกร	17
ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน	23
ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการทำการเกษตรผสมผสานของเกษตรกร	30
- ข้อเสนอแนะของเกษตรกร	33
- วิจารณ์ผล	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
- สรุปผลการวิจัย	35
- ข้อเสนอแนะ	37
เอกสารอ้างอิง	39
ภาคผนวก	
- ภาคผนวกที่ 1	44
- ภาคผนวกที่ 2	47

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

1. แผนที่ ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

46

บทที่ 1

บทนำ (Introduction)

ความสำคัญของปัญหา (Statement of the Problem)

มนุษย์ถือกำเนิดขึ้นบนโลกเมื่อประมาณ 40,000 ปีมาแล้ว เช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ มนุษย์ต้องได้รับอาหารเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ในยุคดึกดำบรรพ์มนุษย์หาอาหารด้วยการ ออกเก็บพืชพรรณธัญญาหารต่างๆ และล่าสัตว์ตามป่าเขา เป็นกิจกรรมที่ส่วนมากจะทำกันวันต่อวัน อีกทั้งเป็นกิจกรรมที่สำคัญมากสำหรับสังคมมนุษย์ในยุคนั้น (ปิยบุตร, 2547: 5) การหาอาหาร และการล่าสัตว์แบบมนุษย์สมัยดึกดำบรรพ์เป็นกิจกรรมที่สิ้นเปลืองแรงงานมาก ปริมาณอาหารที่หาได้ก็ไม่แน่นอน นอกจากนี้ผู้ที่หนีไปหาอาหารยังต้องเสี่ยงกับอันตรายจากการถูกทำร้ายจากสัตว์ป่าอีก

การเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อประเทศไทยเป็นอย่างมากเพราะประชากรส่วนใหญ่ของประเทศยังคงประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ดังจะเห็นได้จากจำนวนของประชากรทั้งหมดของประเทศไทยปี พ.ศ. 2547 มีจำนวนทั้งหมด 62 ล้านคน มีผู้ประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 56 (สำนักงานกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 2548: 4) ภาคการเกษตรจัดว่าเป็นภาคการผลิตที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศทั้งนี้เพราะเป็นแหล่งอาหาร แหล่งเงินตราต่างประเทศ และยังเป็นภาคที่รองรับแรงงานในประเทศจำนวนมาก

ต่อมาในระยะหลังการเกษตรสมัยใหม่เข้ามาเผยแพร่ในประเทศ ใช้เครื่องจักรไถนา ใช้ปุ๋ยเคมี ผู้นำของประเทศพยายามพัฒนาการเกษตร เข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมเหมือนกับต่างประเทศ (กองวิชาการ, 2546:3) ระบบเศรษฐกิจไทยโดยทั่วไป ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อกินเพื่ออยู่แต่เดิมมาเป็นการผลิตเพื่อขาย โดยมุ่งผลิตสินค้าเกษตรเศรษฐกิจเฉพาะอย่างมากขึ้น ใช้ระบบการผลิตสมัยใหม่มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตนี้เองที่มีผลไปทำลายสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น จุลชีพในดินปลาในนาข้าว แมลงที่มีประโยชน์ นอกจากนั้นยังทำให้ดินเสื่อมคุณภาพลงอีกด้วย ส่งผลให้แนวทางการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชนบทเปลี่ยนไป เนื่องจากอาหารจากธรรมชาติมีน้อยลงเกษตรกรต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกเพื่อการดำรงชีพ (ประเวศ, 2530: 12) แต่อาชีพเกษตรยังเป็นอาชีพหลักของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ การพัฒนาจึงเน้นที่การเพิ่มผลผลิต ด้านการเกษตรเป็นสำคัญมีการนำระบบ

การเกษตรสมัยใหม่มาใช้ส่งเสริมการผลิตเพื่อขาย โคนเน้นการผลิตพืชหรือสัตว์เฉพาะอย่างมากขึ้น (เดชา, 2532: 20) และสนับสนุนให้เกษตรกรใช้พันธุ์พืชที่ดี ใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ยาปราบศัตรูพืช ตลอดจนใช้เครื่องจักรกลทุนแรงในการผลิตซึ่งเป็นการพัฒนาประสิทธิภาพทางการผลิตโดยการลงทุนสูง

จึงเกิดแนวคิดพึ่งพาตนเองทำให้พอกินพอใช้ก่อนเหลือจึงขาย ซึ่งเป็นการสร้างทางเลือกใหม่ในการพัฒนาชนบท และการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นแนวคิดด้านการเกษตรผสมผสานเป็นกิจกรรมที่เป็นไปในการพึ่งพาตนเองและลดการถูกเอารัดเอาเปรียบโดยค่อยๆ เริ่มจากการผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัวก่อนเหลือจึงขายเน้นการใช้แรงงานในครอบครัวและหลีกเลี่ยงการลงทุนที่เป็นตัวเงิน จากแนวทางดังกล่าว เกษตรผสมผสานจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถสร้างทางรอดให้กับเกษตรกรไทยได้ และยังเป็นรูปแบบในการจัดไร่นาที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดระบบหนึ่ง

การทำเกษตรผสมผสานเป็นการผลิตพืชและหรือสัตว์ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปในพื้นที่เดียวกัน โดยอาศัยหลักการอยู่ร่วมกัน และสนับสนุนเกื้อกูลผลประโยชน์ต่อกันและกัน ในทางใดทางหนึ่งอย่างสมดุล เป็นการพยายามชี้ให้เห็นว่า คน สัตว์ พืช ระบบการเกษตร และระบบนิเวศ มีความสัมพันธ์และสายใยเชื่อมต่อกัน ทรงคุณค่าในด้านการรักษาคุณภาพการผลิตเพื่อการบริโภคและเพื่อขาย การกระจายผลผลิตที่เท่าเทียม และรักษาความยืดหยุ่นต่อผลกระทบจากราคาผลผลิต ideoต่อการใช้แรงงานในไร่นา ลดต้นทุนการผลิต และรักษาสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยาและความมั่นคงของผลผลิตในระยะยาว (วิฑูรย์, 2535 : 121-130) นอกจากนี้กิจกรรมการเลี้ยงสัตว์และการปลูกพืชในระบบเกษตรผสมผสานยังทำให้เกษตรกรมีรายจ่ายลดลง และสามารถมีรายได้จากหลายทาง ทั้งจากการขายผลผลิตที่ได้จากพืชและจากสัตว์ เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเอง ในด้านอาหารและปัจจัยการผลิตได้มากขึ้น (ปิยนุตร, 2547:39) ต้นแบบการเกษตรผสมผสานในปัจจุบัน ส่วนมากมาจากประสบการณ์ของเกษตรกรที่กระจายอยู่ทั่วประเทศซึ่งมีรูปแบบการจัดไร่นาแตกต่างกันไป ตามสภาพเศรษฐกิจและระดับทรัพยากร นอกจากเกษตรผสมผสานจะได้รับเลือกให้เป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาชนบทขององค์กรเอกชนแล้ว ในด้านหน่วยงานราชการ ก็ใช้เกษตรผสมผสานเป็นหนทางในการพัฒนาชนบท โดยได้ให้ความสำคัญกับการผลิตด้านการเกษตรที่เน้นการปรับโครงสร้างการผลิต ในลักษณะการทำเกษตรผสมผสานในเขตเกษตรล้ำหลังเขตเกษตรปานกลางและเขตเกษตรก้าวหน้า (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2530 : 5)

ตำบลสันทรายหลวง ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 10 กิโลเมตร ตามเส้นทางหลวงหมายเลข 1001 ลักษณะภูมิประเทศ

ของตำบลสันทรายหลวง เป็นที่ราบลุ่มมีความสูงประมาณ 305-310 เมตรจากระดับน้ำทะเล การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ของประชากรในตำบลสันทรายหลวง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ซึ่งมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการเกษตรถึง 1,016 ครัวเรือน จากครัวเรือนทั้งหมด 1,910 ครัวเรือน อีกทั้งยังมีพื้นที่ที่มีความเหมาะสมและมีแหล่งน้ำที่เพียงพอ ก็น่าจะเป็นสิ่งจูงใจให้เกษตรกรเหล่านี้เลือกที่จะทำการเกษตรแบบผสมผสาน การทำเกษตรแบบผสมผสานจะทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

การทำทำการเกษตรผสมผสานได้รับผลสำเร็จ และสามารถขยายผลการส่งเสริมให้ทั่วถึง ได้ นั้น ส่วนประกอบสำคัญอยู่ที่ตัวเกษตรกร มีความคิดเห็นอย่างไรกับการทำการเกษตรแบบผสมผสาน จึงทำการศึกษากับเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานในเขตพื้นที่ ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรผสมผสาน และเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุง ส่งเสริมสนับสนุนการทำการเกษตรผสมผสานให้สัมฤทธิ์ผลสมกับเจตนารมณ์ในการพัฒนาการเกษตรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา (Objective of the Study)

1. เพื่อศึกษาถึงสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของเกษตรกรที่ทำการเกษตรในตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาถึงความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครวมทั้งข้อเสนอแนะในการทำเกษตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Significance of the Study)

ทราบข้อมูลพื้นฐานในการทำเกษตรของเกษตรกรตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ และความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน ตลอดจนปัญหาของเกษตรกรในการทำเกษตร ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรในการเลือกทำการเกษตรให้สัมฤทธิ์ผล และเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐบาลและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจะได้นำข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการทำเกษตรผสมผสานต่อไป

ขอบเขตและข้อจำกัดของการศึกษา (Scope and Limitation)

การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาเฉพาะเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่ทำการเกษตร โดยศึกษาในเรื่องความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน ในปี พ.ศ. 2548 จำนวน 100 ครัวเรือน

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ (Operational Definition of terms)

“เกษตรกร” หมายถึง เกษตรกรที่ทำการเกษตร ที่มีพื้นที่ทำการเกษตรและอาศัยอยู่ในเขตตำบลสันทราย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

“ความคิดเห็น” หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือการพิจารณาตัดสินเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น

ความคิดเห็น มากน้อยแค่ไหน เห็นด้วย ไม่แน่ใจ หรือไม่เห็นด้วย ในสิ่งๆ ที่เกี่ยวกับการทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งประกอบด้วย ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อบัณฑิตที่มีความจำเป็นต่อการเลือกทำเกษตรผสมผสาน กิจกรรม ข้อดี ข้อจำกัด ประโยชน์ของการทำเกษตรผสมผสาน

“พื้นที่ถือครองการเกษตร” หมายถึง จำนวนพื้นที่ทำเกษตรของเกษตรกร

“แรงงาน” หมายถึง จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ช่วยกันทำเกษตร

“ประสบการณ์” หมายถึง จำนวนปีที่เกษตรกรได้ทำเกษตรผสมผสาน

บทที่ 2

การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Review of Related Literature)

การศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรในตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการตรวจเอกสารเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของความคิดเห็น
2. ความหมายของการทำเกษตรผสมผสาน
3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของความคิดเห็น

ได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้หลายท่าน พอสรุปได้ดังนี้

เรื่องเวท แสงรัตนา (2522 : 13) กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยการพูด หรือการเขียน โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และสภาพแวดล้อม ซึ่งความคิดเห็นอาจจะได้รับการยอมรับ หรือปฏิเสธจากคนอื่นๆ ก็ได้

สุชา จันทรเอม (2524 : 82) กล่าวว่า ความคิดเห็น คือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่ง แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนกับทัศนคติ คนเราจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป ความคิดเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2537 : 99) ได้ให้คำจำกัดความว่า ความคิดเห็น คือ การแสดงออกถึงวิจารณ์ฎานที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ความคิดเห็นมีความหมายที่แคบกว่าเจตคติ เพราะความคิดเห็นของบุคคลเปลี่ยนไปตามข้อเท็จจริง และเจตคติของบุคคล ในขณะที่เจตคติแสดงความรู้สึกทั่วไปเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นจะเป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ

ปรีชัย พุฒเกิดพันธุ์ (2545 : 7) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็น คือ การแสดงออกถึง ทัศนคติ ความรู้สึก ความเชื่อ หรือค่านิยมของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยแสดงออกได้ทั้ง การพูด การเขียน และการแสดงออกนั้นอาจจะสอดคล้องหรือแตกต่างกันไปจากบุคคลอื่นได้

จากความหมายต่างๆ ของความคิดเห็น พอสรุปได้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านความรู้สึก ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยการสื่อสารด้านต่างๆ เช่น การพูด หรือการเขียน โดย

อาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และสภาพแวดล้อม ความคิดเห็นของบุคคลเปลี่ยนไปตามข้อเท็จจริง เป็นการอธิบายเหตุผลในอันที่จะพิจารณาถึงข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งหรือเป็นการประเมินผล เป็นการสนองต่อสิ่งเร้าที่ถูกจำกัด อาจจะสอดคล้องหรือแตกต่างจากบุคคลอื่นก็ได้

ประเภทของความคิดเห็น

Remmer (อ้างในอนุสรณ์, 2543 : 9) กล่าวว่า ความคิดเห็นมี 2 ประเภท คือ

1. ความคิดเห็นเชิงบวกสุด - เชิงลบสุด (extremeness) เป็นความคิดเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งสามารถทราบทิศทางได้ ทิศทางบวกสุด ได้แก่ ความรักจนหลงบูชา ทิศทางลบสุด ได้แก่ รังเกียจมาก ความคิดเห็นนี้รุนแรงเปลี่ยนแปลงได้ยาก

2. ความคิดเห็นจากความรู้และความเข้าใจ (cognitive contents) การมีความคิดต่อสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งนั้น ความรู้ความเข้าใจในทางที่ดี (positive) ชอบยอมรับ เห็นด้วย ความรู้ความเข้าใจในลักษณะเป็นกลาง (neutrality) เฉยๆ ไม่มีความคิดเห็น ความรู้ความเข้าใจที่ไม่ดี (negative) ไม่ชอบ รังเกียจ ไม่เห็นด้วย

ความหมายของการทำเกษตรผสมผสาน

วีรจิต แซ่จิว (2530) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นระบบการเกษตรที่มีการเพาะปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์หลายๆ ชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ภายใต้การเกื้อกูลประโยชน์ต่อกัน และอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยอาศัยหลักการอยู่ร่วมกันระหว่างพืชกับสัตว์ พืชกับพืช หรือสัตว์กับสัตว์ก็ได้ ระบบการเกษตรแบบนี้จะได้รับผลสำเร็จจะต้องมีการวางรูปแบบและการดำเนินการโดยให้ความสำคัญของกิจกรรมแต่ละชนิดอย่างเหมาะสมกับสภาพทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ใช้แรงงานทุน ที่ดิน และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ (2535 : 17) ได้ให้ความหมาย ระบบการเกษตรแบบผสมผสาน ว่า หมายถึง ระบบการเกษตรที่มีการเพาะปลูก หรือมีการเลี้ยงสัตว์ต่างชนิดกันอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ภายใต้การเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยอาศัยหลักการของการอยู่ร่วมกันระหว่างพืชสัตว์และสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศในการดำเนินกิจกรรมการผลิต

สมศักดิ์ เพียบพร้อม (2531: 9) กล่าวถึงการทำฟาร์มแบบผสมผสาน (integrated farming) ว่า เป็นการทำฟาร์มแบบปลูกพืชหลายชนิดหมุนเวียนกัน เลี้ยงสัตว์หลายชนิด หรือมีการปลูกพืชควบคู่กับการเลี้ยงสัตว์ ดังนั้นในการทำฟาร์มชนิดนี้จึงต้องมีการทำกิจกรรมหลายๆ ชนิดร่วมกัน อาจจะเน้นกิจกรรมที่แข่งขันกัน (competitive enterprise) กิจกรรมที่สนับสนุนกัน (complementary enterprise)

เดชา ศิริภัทร (2532 : 21) กล่าวว่า เกษตรผสมผสาน คือ การทำกิจกรรมเกษตรหลายอย่างไปพร้อมๆ กัน โดยจัดการให้กิจกรรมเกษตรแต่ละชนิดนั้นสอดคล้องกัน ส่งเสริมและเป็นประโยชน์มากกว่าการทำกิจกรรมแต่ละอย่างโดยลำพัง

ณรงค์ หุตานุจักร (2532 : 5) ได้ให้ความหมายของการทำเกษตรผสมผสานว่า หมายถึงระบบการผลิตและการเกษตรในระดับไร่นา (ระดับฟาร์ม) ที่มีกิจกรรมการผลิตที่มีตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป และกิจกรรมเหล่านี้ จะเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่น พืชกับพืช พืชกับสัตว์ สัตว์กับปลา พืชกับปลา และสัตว์ พืช ปลา

วิโรจน์ ชลวิริยะกุล และคณะ (2532 : 94) กล่าวว่า ระบบการทำฟาร์มแบบผสมผสาน หมายถึง การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ควบคู่กันไป มีการจัดการผลิตอย่างเหมาะสมเพื่อให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยพยายามนำของเหลือใช้ในฟาร์มกลับมาหมุนเวียนใช้ให้เกิดประโยชน์กับกิจกรรมอื่นอย่างต่อเนื่อง ใช้ปัจจัยการผลิตและทรัพยากรที่มีอยู่ภายในฟาร์มทำการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการกระจายการผลิต และรายได้ของเกษตรกรในแต่ละช่วงเวลา และลดความเสี่ยงจากการลงทุนด้วย

ชนวน รัตนวราหะ (2535) ได้ให้ความหมายของการทำเกษตรผสมผสานไว้ว่า เป็นการสร้างความหลากหลายของพืชและสัตว์ ในการผลิตที่มีลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ในการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่นา เช่น ดิน น้ำ แสงแดด และอากาศอย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลต่อสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เกิดผลในการเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต และทรัพยากรธรรมชาติอย่างปราศจากมลภาวะที่เกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อม

วิฑูรย์ ปัญญากุล และตรีโยดา ตริมรรคา (2539: 72) กล่าวว่า เกษตรผสมผสานเป็นระบบกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งรวมการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์เข้าด้วยกันโดยให้มีความผสมผสานและเกื้อกูลกันในการดำเนินกิจกรรมและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักการของเกษตรผสมผสานก็คล้ายกับเกษตรธรรมชาติ คือ ให้ความสำคัญต่อการฟื้นความสมดุลทางธรรมชาติ การตอบสนองความต้องการบริโภคภายในครัวเรือนอย่างพอเพียงและลดต้นทุนการผลิต และความเสี่ยงในการผลิตและตลาด

สุวรรณา อุยานันท์ (2539: 12) ได้ให้ความหมายเกษตรผสมผสานไว้ว่า การจัดระบบของกิจกรรมการผลิตในไร่นา ได้แก่ พืช สัตว์ ประมง ให้มีการผสมผสานต่อเนื่องเกื้อกูลกัน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่นา เช่น ดิน น้ำ แสงแดด อย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด

มีความสมดุลของสภาพแวดล้อม อย่างต่อเนื่องและเกิดผลในการเพิ่มพูนอย่างอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

ปรัชญา พุฒเกิดพันธุ์ (2545: 9) การทำเกษตรผสมผสานนั้น เป็นระบบที่มีการปลูกพืช และมีการเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมการผลิตแต่ละชนิดสามารถเกื้อกูลกันมีการใช้ทรัพยากรในไร่นา ดิน น้ำ แสงแดด อย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์สูงสุด สภาพแวดล้อมมีความสมดุลอย่างต่อเนื่อง และเกิดผลในการเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติด้วย

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการทำเกษตรผสมผสานนั้น คือการปลูกพืชหรือการเลี้ยงสัตว์ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปในพื้นที่และช่วงเวลาเดียวกัน โดยอาศัยหลักการอยู่ร่วมกัน ควรมีการผสมผสานการปลูกพืชหลายชนิด การเลี้ยงสัตว์บก สัตว์ปีก และสัตว์น้ำเข้าด้วยกัน และเป็นประโยชน์มากกว่าการทำกิจกรรมแต่ละอย่างโดยลำพัง เพราะกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเกิดผลในการเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรด้วยทำให้เกษตรกรมีความมั่นคงในด้านอาหารการกินและรายได้มากกว่าการทำกิจกรรมเพียงไม่กี่ชนิด

รูปแบบกิจกรรมในการทำเกษตรผสมผสาน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วระบบการเกษตรผสมผสานประกอบด้วยกิจกรรมทางการเกษตรมากกว่า สองกิจกรรมขึ้นไป และกิจกรรมนั้นๆ จะต้องเกื้อกูลประโยชน์ซึ่งกันและกัน การเกษตรผสมผสานนั้นจะไม่กำหนดตายตัวว่าพืชชนิดไหนควรปลูกกับอะไรหรือสัตว์อะไรจะเลี้ยงกับพืชชนิดใด แต่เกษตรกรต้องพิจารณาความเป็นไปได้ของพื้นที่เอง อย่างไรก็ตามสามารถสรุปรูปแบบเกษตรผสมผสานได้แบ่งเป็นประเภทดังนี้ (พูลสวัสดิ์ และคณะ, 2539: 45 – 50)

1. กิจกรรมพืช – พืช เกษตรผสมผสานพืชต่อพืช อาศัยคัดเลือกพืชตามความต้องการแสงของพืชหรือความลึกของราก ความชื้นที่ต่างกัน ที่เรียกว่า การปลูกพืชตามความสูงต่างระดับ (multistoried cropping system) หลักการ คือ พืชต่างชนิดกันหาอาหารต่างกัน มีการอยู่ร่วมกันได้ (สุวรรณ, 2539: 12) จะมีระบบที่สามารถพบเห็นได้ในลักษณะต่อไปนี้

1.1 ระบบการปลูกไม้ยืนต้นและไม้ผลหลายชนิดในพื้นที่ป่า ซึ่งระบบนั้นนอกจากจะได้ไม้ผลทางเศรษฐกิจแล้วยังสามารถอนุรักษ์ป่าไม้ และระบบนิเวศไว้อย่างดี

1.2 ระบบที่เลียนแบบมาจากระบบแรก คือ เป็นระบบที่ปลูกไม้ต่างระดับร่วมกัน ระบบนี้จะมีการปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล และพืชล้มลุกต่างๆ ร่วมกันไป โดยพืชในแต่ละระดับความ

สูงจะมีความเหมาะสมและเกื้อกูลประโยชน์ต่อกัน ในด้านความต้องการแสงแดด ธาตุอาหาร ความชุ่มชื้น เป็นต้น

1.3 ระบบปลูกพืชแซมในสวนมะพร้าว ซึ่งจะพบเห็นได้ในภาคใต้ เช่น โกโก้ ปลูกแซมในสวนมะพร้าว

1.4 ระบบการปลูกพืชไร่ตระกูลถั่วแซมในระหว่างปลูกพืชไร่หลัก

2. กิจกรรมพืช - สัตว์ การเกษตรผสมผสานแบบนี้เกษตรกรนิยมทำกันมาก เนื่องจากเกษตรกรจะได้ใช้ปัจจัยการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ การเกษตรผสมผสานรูปแบบนี้ เช่น การปลูกพืชควบคู่กับการเลี้ยงสัตว์เป็นระบบเกษตรผสมผสานอีกชนิดที่พบเห็นได้ เช่น ระบบการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนกับการเลี้ยงโค ระบบการเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะโคในพื้นที่สวนป่า พื้นที่สวนมะพร้าว สวนยางพารา ระบบเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่ป่าชายเลน

3. กิจกรรมพืช - ปลา ระบบการปลูกพืชควบคู่กับการเลี้ยงปลา เช่น ระบบการเลี้ยงปลาในนาข้าว การปลูกพืชผักไม้ผลบนขอบบ่อน้ำซึ่งเลี้ยงปลานิล ปลาไน ปลาตะเพียนที่กินเศษพืชผักต่างๆ

4. กิจกรรมสัตว์ - ปลา ปลาที่เลี้ยงได้แก่ ปลาดุก ปลาชวย ส่วนสัตว์ที่เลี้ยงส่วนใหญ่ได้แก่ ไก่ เป็ด และสุกร โดยจะเลี้ยงบนพื้นที่บ่อ หรือบนคันขอบบ่อ

ปัจจัยสำคัญในการทำเกษตรผสมผสาน

สุวรรณา อุยานันท์ (2539: 15) ได้กล่าวถึง ปัจจัยสำคัญในการทำเกษตรผสมผสาน ประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก คือ

1. ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ ที่ดิน แหล่งน้ำ และสภาพลมฟ้าอากาศ

1.1 ที่ดิน

ดินเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของการทำเกษตร เพราะเป็นแหล่งอาหารของพืชเป็นที่ยึดเกาะของรากพืช เป็นที่เก็บน้ำเพื่อการเจริญเติบโตของพืช ให้อาหารแก่รากพืช เป็นอาหารชั้นต้นในระบบนิเวศ ผลผลิตพืชจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของดิน และลักษณะของที่ดินของเกษตรกรนั้นมีลักษณะของพื้นที่ที่ต่างกัน

1.2 แหล่งน้ำ

น้ำเป็นส่วนประกอบสำคัญของพืชและสัตว์ น้ำช่วยละลายธาตุอาหารในดินน้ำมีส่วนช่วยลำเลียงธาตุอาหารจากรากไปยังส่วนต่างๆ ของต้นพืช แหล่งน้ำที่นำมาใช้ในการเกษตรนั้น มีน้ำฝน น้ำในห้วย หนอง อ่างเก็บน้ำ การชลประทาน บาดาล เป็นต้น

1.3 สภาพลมฟ้าอากาศ

สภาพลมฟ้าอากาศ ได้แก่ อุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน และแสงแดด สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ กล่าวคือพืชและสัตว์ต่างชนิดกันย่อมต้องการน้ำ แสงแดด อุณหภูมิที่แตกต่างกัน เช่นพืชเมืองหนาวควรปลูกทางภาคเหนือ พืชที่ต้องการความชื้นสูงก็ควรปลูกทางตอนใต้

2. ปัจจัยทางชีวภาพ ได้แก่ ชนิดพันธุ์พืชและสัตว์

2.1 ชนิดพันธุ์พืช

ชนิดพันธุ์พืชมีผลมาจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ในภาคใต้ที่มีฝนตกชุกเกือบทั้งปี และดินค่อนข้างดีเกษตรกรจึงควรปลูกยางพาราเป็นพืชหลัก ขณะที่ที่ย่างยังต้นเล็กเกษตรกรควรปลูกพืชอายุสั้นแซมระหว่างต้นยางเป็นการเสริมรายได้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการขยายตัวของฝนไม่แน่นอนแม้จะมีปริมาณของฝนไม่แตกต่างจากภาคอื่นๆ สภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำบางแห่งเป็นดินเค็ม การทำการเกษตรต้องปลูกพืชที่ทนแล้งได้ เช่น มันสำปะหลัง บ่อแก้ว มะม่วงหิมพานต์ ที่ลุ่มปลูกข้าว และนอกจากนี้ยังเหมาะสมสำหรับทำปศุสัตว์ และปลูกไม้ผลได้บ้าง

ในภาคเหนือมีอากาศหนาวเย็น เกษตรกรมีการปลูกผัก ไม้ดอก และผลไม้เมืองหนาว ได้แก่ สตอเบอร์รี่ ผักสลัด เป็นต้น

ส่วนบริเวณที่ลุ่มภาคกลาง เป็นพื้นที่ที่มีการชลประทานมากและค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ จึงเป็นแหล่งที่ผลิตข้าวที่สำคัญของประเทศ มีการปลูกข้าวต่อเนื่องตลอดทั้งปี

2.2 ชนิดพันธุ์สัตว์

มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับพืช และพืชที่ปลูกยังมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพันธุ์สัตว์ด้วย นอกจากนี้สภาพที่ตั้งของพื้นที่ เช่น เขตชายทะเล เกษตรกรสามารถเลี้ยงกุ้งทะเลได้

3. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ แรงงาน ทุนที่ใช้ในการผลิต ศาสนา และวัฒนธรรม การขาดตลาด และสิ่งอำนวยความสะดวกของรัฐบาล เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น

3.1 แรงงาน

แรงงาน หมายถึง การใช้กำลังกายเพื่อแลกกับเงินหรือสินค้าอย่างอื่น แล้วแต่จะตกลงกัน ระหว่างผู้จ้างและผู้ถูกจ้าง แรงงานในระบบเกษตรมีหลายประเภท คือ แรงงานที่ไม่ได้จ่ายเป็นตัวเงิน เช่น แรงงานในครอบครัว แรงงานจ้างยังจ่ายได้ทั้งปี หรือตามฤดูกาล

3.2 ทุนที่ใช้ในการผลิต

ทุนมีทั้งปัจจัยที่เป็นทั้งเงินและไม่ใช้เงิน มี 2 ประเภทคือ 1. ทุนประเภทคงทนถาวร เช่น อาคาร โรงเรือน เครื่องจักรกลต่างๆ เป็นต้น 2. ทุนประเภทหมุนเวียน เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ยาฆ่าแมลง เป็นต้น ในการทำการเกษตรเกษตรกรควรหลีกเลี่ยงการกู้ยืมเงินมาลงทุน หากเป็นไปได้ควรใช้เครื่องจักรกลที่จำเป็นเท่านั้น ลดต้นทุนการผลิตในส่วนของแรงงานโดยใช้แรงงานที่มีในครัวเรือน ลดการใช้ปุ๋ย ยา ด้วยการให้หลักเกื้อกูลของระบบ

3.3 ด้านศาสนาและวัฒนธรรม

เกษตรกรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและบางส่วนนับถือศาสนาอื่น กรณี 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะไปส่งเสริมการเลี้ยงหมูนับถือศาสนาอื่นไปไม่ได้

3.4 การตลาด

การผลิตพืชในระบบเกษตรผสมผสานเกษตรกรจะต้องผลิตพืชหลายชนิด บางชนิดผลิตออกมาจนเหลือ จำเป็นต้องที่เกษตรกรจะต้องหาตลาดในท้องถิ่นจำหน่ายอย่างเหมาะสม หากไม่มีตลาดเกษตรกรจะไม่มีรายได้

3.5 สิ่งอำนวยความสะดวกของรัฐบาล

ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า ไร่นาที่มีถนนผ่าน เกษตรกรจะได้รับความสะดวกสบายในการขนส่งจัดจำหน่ายผลผลิต

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุชิน ฉิมไทย (2536: 128 – 133) ศึกษาปัจจัยที่มีต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานในพื้นที่ชลประทานจังหวัดมหาสารคาม สรุปได้ว่าตัวแปรที่มีผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นตัวแปรปัจจัยทางกายภาพ คือลักษณะของดิน พื้นที่ถือครองพืชรองที่เกษตรกรปลูก การเลี้ยงสัตว์ รวมไปถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องการส่งเสริมคือ การได้เคยเข้ารับการอบรมดูงานทางการเกษตรผสมผสาน

อภิชัย การุณยานิช (2539: 59 – 64) ได้ศึกษาและประเมินผลโครงการพัฒนาการเกษตรผสมผสานใน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทราพบว่า โครงการนี้ทำให้เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น และลดความเสี่ยงของเกษตรกรลง เนื่องจากมีกิจกรรมหลายๆ อย่าง มีการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพิ่มขึ้นในพื้นที่เป้าหมายซึ่งเกษตรกรได้รับมาจากการฝึกอบรม และโครงการดังกล่าวมีปัญหาอุปสรรคพอสมควร ได้แก่ ปัญหาด้านงบประมาณเงินลงทุน และทัศนคติของเกษตรกร

ต่อทรัพย์สิน ผลดี (2532 : 78-79) ได้ศึกษาเงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการผลิตแบบหลากหลาย : กรณีศึกษาของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในเขตชลประทานจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่ปลูกข้าวอย่างเดียวให้เหตุผลว่าเป็นเพราะถนัดทำนา เป็นจำนวนมากที่สุด รองลงมาเป็นการให้เหตุผลว่าเป็นเพราะสภาพพื้นที่เหมาะกับการทำนาเท่านั้น ขาดเงินทุนและขาดแรงงาน ตามลำดับ ส่วนเกษตรกรที่ผลิตแบบหลากหลายให้เหตุผลว่าเป็นเพราะต้องการเพิ่มรายได้ ข้าวมีราคาตกต่ำ มีเวลาว่าง และราคาผลผลิตจากกิจการอื่นดี ส่วนผลจากการวัดความหลากหลายในการผลิต แสดงได้ว่าเกษตรกรที่ทำกิจกรรมการผลิตแบบหลากหลายจะมีอัตราส่วนสูงกว่าการผลิตเพียงอย่างเดียว

กองวิชา ธกส. (2539 : 3-4) ศึกษาทัศนคติของเกษตรกรต่อการจัดฟาร์มแบบผสมผสานในจังหวัดขอนแก่นและหนองคาย พบว่า เกษตรกรมีความเข้าใจยังไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการเกษตรผสมผสานการเข้าร่วม โครงการเกิดจากความต้องการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นมิได้เกิดจากจิตสำนึกที่ต้องการทำการเกษตรผสมผสานที่แท้จริง เกษตรกรยังมีแนวคิดเป็นการค้าอยู่ และมีข้อเสนอคือ 1) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเชิงผสมผสานก่อให้เกิดการกีดกันระหว่างสิ่งมีชีวิตหรือเป็นการศึกษาวิจัยที่มองความสัมพันธ์ระหว่างระบบมากกว่าการส่งเสริม 2) มุ่งให้ความสนใจการเป็นชุมชนของเกษตรกร โดยไม่ทำลายวิถีชีวิตแบบเดิมของเกษตรกร และ 3) การศึกษาต้องไม่มองข้ามภูมิปัญญาชาวบ้าน

จุฑามาศ ใจคำ ศึกษา สถานการณ์การใช้สารกำจัดศัตรูพืชทางการเกษตรในพื้นที่ภูมินิเวศเชิงใหม่-ลำพูน พบว่า การใช้สารกำจัดศัตรูพืชเป็นอันตรายต่อสภาพแวดล้อมและเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ และขยายพื้นที่ในการทำเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม ผลการวิจัยถูกนำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ในระดับชุมชนเพื่อให้สมาชิกเห็นถึงพิษภัยของสารกำจัดศัตรูพืชและเพื่อหาแนวทางประสานงานกับหน่วยงานในท้องถิ่นเพื่อลดการใช้สารเคมีต่อไป (มุลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน : 2545)

ธีรศักดิ์ ศรีเพชร ศึกษา การปลูกผักผสมผสาน สำหรับแปลงทดลองแบ่งออกเป็น 2 แปลง แปลงแรกมี 274 หลุม ปลูกผัก 4 ชนิดในหลุมเดียวกันคือ ถั่วพู มะระ แดงกวาและบวบ พบว่า ในแปลงทดลองส่วนแรกนั้นมีปัญหาค่อนข้างมาก ผลผลิตที่ได้ยังไม่ดีคุณภาพ ส่วนแปลงที่ 2 ปลูก 976 หลุม ปลูกถั่วพู แดงกวา บวบและพริกแทนมะระ พบว่า ผลผลิตดีกว่าแปลงแรกมาก ต้นอ่อนสมบูรณ์ โดยพืชแต่ละชนิดอาศัยกิ่งก้านของกันและกัน ที่น่าสนใจคือไม่มีแมลงมารบกวน เห็นว่าการปลูกพริกน่าจะส่งผลให้แมลงไม่กล้ามากิน (นักวิจัยสันนิษฐานว่าพริกน่าจะเป็นสมุนไพรไล่แมลงที่ดีอีกตัวหนึ่ง) (มุลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน : 2545)

บทที่ 3 วิธีการวิจัย (Research Methodologies)

การวิจัยเรื่องความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน: กรณีศึกษาดำบล
สันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีวิธีการดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sample)

ประชากร (Population)

ประชากรที่ทำการศึกษาคือ เกษตรกรที่อาศัยในพื้นที่ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสัน
ทราย จังหวัดเชียงใหม่ที่ทำการเกษตรทั้งสิ้น จำนวน 1,016 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 100 ครัวเรือน ได้จากการสุ่มตัวอย่างประชากร
ในตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

วิธีการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Method)

วิธีการสุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างง่าย (Simple Random
Sampling) โดยวิธีการกำหนดสัดส่วนขนาดของกลุ่มตัวอย่าง กระจายตามหมู่บ้านโดยใช้ขนาด
ของกลุ่มตัวอย่าง 10 เปอร์เซ็นต์ในตำบลสันทรายหลวง จากจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 8 หมู่บ้าน
ซึ่งได้ขนาดตัวอย่าง (Sample size) ครั้งนี้ 100 ครัวเรือน ดังต่อไปนี้

1.บ้านทุ่งยาว	จำนวนครัวเรือนที่ทำเกษตร 80 ครอบครั	จำนวนตัวอย่าง 8 ครอบครั
2.บ้านป่าลาน	จำนวนครัวเรือนที่ทำเกษตร 197 ครอบครั	จำนวนตัวอย่าง 19 ครอบครั
3.บ้านข้าวแทน	จำนวนครัวเรือนที่ทำเกษตร 163 ครอบครั	จำนวนตัวอย่าง 16 ครอบครั
4.บ้านสันทรายหลวง	จำนวนครัวเรือนที่ทำเกษตร 170 ครอบครั	จำนวนตัวอย่าง 17 ครอบครั
5.บ้านท่อ	จำนวนครัวเรือนที่ทำเกษตร 120 ครอบครั	จำนวนตัวอย่าง 12 ครอบครั
6.บ้านสันป่าสัก	จำนวนครัวเรือนที่ทำเกษตร 145 ครอบครั	จำนวนตัวอย่าง 14 ครอบครั
7.บ้านต้นขา	จำนวนครัวเรือนที่ทำเกษตร 81 ครอบครั	จำนวนตัวอย่าง 8 ครอบครั
8.บ้านป็นดก	จำนวนครัวเรือนที่ทำเกษตร 60 ครอบครั	จำนวนตัวอย่าง 6 ครอบครั

โดยใช้แนวทางการคำนวณเปอร์เซ็นต์ของขนาดตัวอย่าง เสนอโดย ฉัตร ชำของ ดังนี้

จำนวนประชากร	เปอร์เซ็นต์ของขนาดตัวอย่าง
<50	80%
50	>50% แต่ <80%
100-999	25%
1,000-9,999	10%
>10,000	1%

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร, 2528

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Gathering and Research Instrument)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย

คำถามปลายเปิด และปลายปิด โดยแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรในการทำเกษตร

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการทำเกษตรผสมผสาน

การทดสอบเครื่องมือ (Pre-Test)

นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ตามแนวของสุชิน ฉิมไทย (2536) ไปทดสอบกับเกษตรกรในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 ราย จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องและเหมาะสมเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก่อนนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Gathering)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล จากข้อมูลปฐมภูมิ โดยได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ทำเกษตรในตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 100 คน

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)

นำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ แจกแจงความถี่ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าสถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด ในการวิเคราะห์ข้อมูลและแปรข้อมูล ผู้วิจัยโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/FW (statistical package for the social science for windows)

การกำหนดค่าความคิดเห็น

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดค่าความคิดเห็นในลักษณะการประมาณค่า จำนวน 4 ระดับ โดยให้ความหมายของคะแนนดังนี้

- 4 คะแนน หมายถึง ความคิดเห็นมากที่สุด
- 3 คะแนน หมายถึง ความคิดเห็นมาก
- 2 คะแนน หมายถึง ความคิดเห็นปานกลาง
- 1 คะแนน หมายถึง ความคิดเห็นน้อย

การแปรผลข้อมูล ความคิดเห็นของเกษตรกร ใช้วิธีค่าเฉลี่ยในแต่ละประเด็นมาเทียบเกณฑ์การแบ่งความหมายโดยใช้ช่วงค่าเฉลี่ยเป็นเกณฑ์ในการแปลความหมาย ดังนี้

ความคิดเห็นมากที่สุด	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	3.26 - 4.00
ความคิดเห็นมาก	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	2.51 - 3.25
ความคิดเห็นปานกลาง	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.76 - 2.50
ความคิดเห็นน้อย	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.00 - 1.75

ส่วนการกำหนดความคิดเห็นปัญหาและอุปสรรคของการทำเกษตรผสมผสาน ได้ประมาณค่าจำนวน 3 ระดับ โดยให้ความหมายของคะแนน ดังนี้

- 3 คะแนน หมายถึง ปัญหาหนัก
- 2 คะแนน หมายถึง ปัญหาปานกลาง
- 1 คะแนน หมายถึง ปัญหาเบา

การแปรผลข้อมูล ความคิดเห็นของเกษตรกร ใช้วิธีนำค่าเฉลี่ยในแต่ละประเด็นมาเทียบเกณฑ์การแบ่งความหมายโดยใช้ช่วงค่าเฉลี่ยเป็นเกณฑ์ในการแปลความหมาย ดังนี้

ปัญหาหนัก	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	2.34 - 3.00
ปัญหาปานกลาง	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.67 - 2.33
ปัญหาเบา	คะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.00 - 1.66

ระยะเวลาที่ทำการวิจัย (Duration of the Study)

การวิจัยและการศึกษาครั้งนี้ ใช้เวลาทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลระยะเวลา 5 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2548 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2549 โดยมีรายละเอียดกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ ดังตารางต่อไปนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงระยะเวลาการดำเนินงานตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2548 - เดือนมีนาคม พ.ศ. 2549

การดำเนินงาน	ระยะเวลาในการดำเนินงาน				
	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.
1. ศึกษาข้อมูลและเขียนโครงร่าง	←→				
2. เสนอโครงร่าง	←→				
3. เก็บรวบรวมข้อมูล			←→		
4. วิเคราะห์ข้อมูล			←→		
5. ตรวจสอบและปรับปรุง			←→		
6. สอบปัญหาพิเศษ				←→	

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล (Findings and Results)

ผลการวิจัยประกอบไปด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมบางประการของเกษตรกร

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมบางประการของเกษตรกร

เพศ

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวนร้อยละ 75 และเพศหญิง ร้อยละ 25

อายุ

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีอายุ 41-50 ปี จำนวนร้อยละ 45 รองลงมาอายุ 31-40ปี มีจำนวนร้อยละ 33 อายุ 51-60 ปี มีจำนวนร้อยละ 14 อายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนร้อยละ 5 และอายุ 21-30 ปี มีจำนวนร้อยละ 3 เกษตรกรทั้งหมดมีอายุต่ำสุด 28 ปี อายุสูงสุด 75 ปี และมีอายุเฉลี่ยของเกษตรกรทั้งหมดเท่ากับ 44.09 ปี

การศึกษา

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา มีจำนวนร้อยละ 51 รองลงมาคือชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีจำนวนร้อยละ 16 มัธยมศึกษาตอนปลาย มีจำนวนร้อยละ 15 ระดับปวส. มีจำนวนร้อยละ 8 และปริญญาตรีมีจำนวนร้อยละ 10

สถานภาพสมรส

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรแต่งงานแล้วอยู่ด้วยกัน มีจำนวนร้อยละ 57 เป็นหม้ายมีจำนวน ร้อยละ 28 เป็นโสด มีจำนวนร้อยละ 8 หย่าร้างมีจำนวนร้อยละ 5 แต่งงานแล้วแยกกันอยู่ มีจำนวน ร้อยละ 2

พื้นที่ถือครองการเกษตร

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตร 6-10 ไร่ มีจำนวนร้อยละ 35 รองลงมามีพื้นที่ 1-5 ไร่ มีจำนวนร้อยละ 31 มีพื้นที่ 11-15 ไร่ มีร้อยละ 19 มีพื้นที่ 16-20 ไร่ มีร้อยละ 12 และมีพื้นที่ 21-25 ไร่ มีร้อยละ 3 เกษตรกรมีพื้นที่ต่ำสุด 2 ไร่ มีพื้นที่สูงสุด 25 ไร่ และเกษตรกรมีพื้นที่เฉลี่ย 9.28 ไร่

สมาชิกในครัวเรือน

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน มีจำนวน ร้อยละ 55 มีจำนวนสมาชิก 5-6 คน มีจำนวนร้อยละ 27 มีจำนวนสมาชิก 7-8 คน มีจำนวนร้อยละ 10 มีจำนวนสมาชิก 1-2 คน มีจำนวนร้อยละ 8 สมาชิกในครัวเรือนต่ำสุด 2 คน สูงสุด 8 คน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยทั้งหมด 4 คน

แรงงานทำการเกษตร

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีแรงงานทำการเกษตร 1-2 คน มีจำนวนร้อยละ 64 มีแรงงานทำการเกษตร 3-4 คน มีจำนวนร้อยละ 34 และมีแรงงานทำการเกษตร 5-6 คน มีจำนวนร้อยละ 2 แรงงานทำการเกษตรต่ำสุด 1 คน สูงสุด 5 คน มีจำนวนแรงงานทำการเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 2 คน

เกษตรกรที่เลือกทำเกษตรผสมผสาน

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานมีจำนวนร้อยละ 66 และเกษตรกรที่ไม่ทำเกษตรผสมผสานมีจำนวนร้อยละ 34

รูปแบบการทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกร

จากการวิจัยพบว่า การทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรมีรูปแบบพืช+สัตว์ มีจำนวนร้อยละ 53.0 รองลงมา คือพืช+สัตว์+ประมง มีจำนวนร้อยละ 18.2 พืช+ประมง มีจำนวนร้อยละ 15.2 สัตว์+ประมง มีจำนวนร้อยละ 9.1 และพืช+พืช มีจำนวนร้อยละ 4.5 ตามลำดับ

ประสบการณ์ในการทำเกษตรผสมผสาน

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสาน มีประสบการณ์ในการทำเกษตรผสมผสาน 11-20 ปี มีจำนวนร้อยละ 48.5 รองลงมาคือมีประสบการณ์ 1-10 ปี มีจำนวนร้อยละ 27.3 และมีประสบการณ์ 21-30 ปี มีจำนวนร้อยละ 24.2 โดยมีประสบการณ์ในการทำเกษตรผสมผสานต่ำสุด 1 ปี สูงสุด 30 ปี และเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานมีประสบการณ์เฉลี่ยเท่ากับ 16.12 ปี

การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร มีจำนวนร้อยละ 82 และไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรมีจำนวนร้อยละ 18

เครื่องทุ่นแรงทางการเกษตร

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีเครื่องทุ่นแรงในการเกษตรจำนวนร้อยละ 97 ไม่มีเครื่องทุ่นแรงทางการเกษตรจำนวนร้อยละ 3 เครื่องทุ่นแรงที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีคือเครื่องฉีดพ่นสารเคมี มีจำนวนร้อยละ 71 รองลงมาคือรถตัดหญ้ามีจำนวนร้อยละ 63 เครื่องสูบน้ำมีจำนวนร้อยละ 53 รถไถเดินตามมีจำนวนร้อยละ 50 รถแทรกเตอร์มีจำนวนร้อยละ 12 และเครื่องเกี่ยวข้าวมีจำนวนร้อยละ 1

สภาพพื้นที่ทำการเกษตร

จากการวิจัยพบว่า สภาพพื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่ม มีจำนวนร้อยละ 95 และที่ราบสูง มีจำนวนร้อยละ 5

แหล่งน้ำใช้ทางการเกษตร

จากการวิจัยพบว่า แหล่งน้ำใช้ทางการเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้คลองชลประทาน มีจำนวนร้อยละ 90 รองลงมาคือน้ำฝน จำนวนร้อยละ 56 และใช้บ่อน้ำบาดาลมีจำนวนร้อยละ 21

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของเกษตรกร

ข้อมูล	จำนวนตัวอย่าง (ครอบครัว)	ร้อยละ
เพศ n=100		
ชาย	75	75.00
หญิง	25	25.00
อายุ (ปี) n=100		
21 - 30	3	3.00
31 - 40	33	33.00
41 - 50	45	45.00
51 - 60	14	14.00
60 ปี ขึ้นไป	5	5.00
	min=28	max=75
		mean=44.09
การศึกษา n=100		
ประถมศึกษา	51	51.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	16	16.00
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือ ปวช.	15	15.00
ระดับปวส. (อนุปริญญา)	8	8.00
ปริญญาตรี	10	10.00
สถานภาพสมรส n=100		
โสด	8	8.00
แต่งงานแล้วอยู่ด้วยกัน	57	57.00
แต่งงานแล้วแยกกันอยู่	2	2.00
หม้าย	28	28.00
หย่าร้าง	5	5.00

20889

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูล	จำนวนตัวอย่าง (ครอบครัว)	ร้อยละ
พื้นที่ถือครองทางการเกษตร (ไร่) n=100		
1-5	31	31.00
6-10	35	35.00
11-15	19	19.00
16-20	12	12.00
21-25	3	3.00
	Min=2	max=25
		mean=9.28
สมาชิกในครัวเรือน (คน) n=100		
1-2	8	8.00
3-4	55	55.00
5-6	27	27.00
7-8	10	10.00
	Min=2	max=8
		mean=4.00
แรงงานทำการเกษตร (คน) n=100		
1-2	64	64.00
3-4	34	34.00
5-6	2	2.00
	Min=1	max=5
		mean=2.00
ทำเกษตรผสมผสานหรือไม่ n=100		
ทำ	66	66.00
ไม่ทำ	34	34.00

ห้องสมุดคณะเทคโนโลยีการเกษตร
 จกบม.เทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ลาดกระบัง

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูล	จำนวนตัวอย่าง (ครอบครั้ว)	ร้อยละ
รูปแบบการทำเกษตรผสมผสาน n=66		
พืช + พืช	3	4.50
พืช + สัตว์	35	53.00
พืช + ประมง	10	15.20
สัตว์ + ประมง	6	9.10
สัตว์ + สัตว์	0	0.00
พืช + สัตว์ + ประมง	12	18.20
ประสบการณ์ในการทำเกษตรผสมผสาน n=66		
1 - 10	18	27.30
11 - 20	32	48.50
21 - 30	16	24.20
Min=1	max=30	mean=16.12
การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร n=100		
เป็น	82	82.00
ไม่เป็น	18	18.00
เครื่องทุ่นแรงทางการเกษตรทางการเกษตร n=97 (ตอบได้มากกว่า 1)		
รถแทรกเตอร์	12	12.00
รถไถเดินตาม	50	50.00
เครื่องสูบน้ำ	53	53.00
เครื่องเกี่ยวข้าว	1	1.00
เครื่องฉีดพ่นสารเคมี	71	71.00
เครื่องตัดหญ้า	63	63.00

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูล	จำนวนตัวอย่าง(ครอบครัว)	ร้อยละ
สภาพพื้นที่ทำการเกษตร n=100		
ที่ราบสูง	95	95.00
ที่ลุ่ม	5	5.00
แหล่งน้ำใช้ในการเกษตร n=100 (ตอบได้มากกว่า 1)		
คลองชลประทาน	90	90.00
น้ำฝน	56	56.00
บ่อบาดาล	21	21.00

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน

การศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสานประกอบด้วย 3 ประเด็น คือ

1. ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อบัณฑิตที่มีความจำเป็นต่อการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน
2. ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อกิจกรรมการทำเกษตรผสมผสาน
3. ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อข้อดีของการทำเกษตรผสมผสาน

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยรวม 3.35) ซึ่งมีความคิดเห็นเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1. การมีที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันกับพื้นที่ทำการเกษตรจะทำให้มีผลต่อการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน (ค่าเฉลี่ย 3.43)
2. การได้เคยดูงานหรืออบรมเกี่ยวกับการทำเกษตรผสมผสานจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเลือกทำเกษตรผสมผสาน (ค่าเฉลี่ย 3.40)
3. การมีแรงงานในการทำการเกษตรได้เต็มเวลาจะทำให้มีผลต่อการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน (ค่าเฉลี่ย 3.34)
4. การมีที่ดินทำกินทางการเกษตรที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำจะมีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน (ค่าเฉลี่ย 3.31)
5. การมีที่ดินเป็นของตัวเองจะช่วยให้ช่วยตัดสินใจ เลือกทำการเกษตรผสมผสาน (ค่าเฉลี่ย 3.29)

ตารางที่ 3 แสดงความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อปัจจัยความจำเป็นต่อการเลือกทำการเกษตร
ผสมผสาน

รายการ	ความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม	
	(4)	(3)	(2)	(1)		
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	
1.การมีที่ดินเป็นของ ตัวเองจะทำให้ช่วย ตัดสินใจเลือกทำ เกษตรผสมผสาน	37 (37)	56 (56)	6 (6)	1 (1)	100 (100)	3.29 (มากที่สุด)
2.การมีที่ดินทำกินทาง เกษตรที่อยู่ใกล้แหล่ง น้ำจะมีผลต่อการตัดสินใจ เลือกทำการเกษตร ผสมผสาน	38 (38)	55 (55)	7 (7)	0 (0)	100 (100)	3.31 (มากที่สุด)
3.การมีที่พักอาศัยอยู่ใน บริเวณเดียวกับพื้นที่ทำ การเกษตรจะทำให้มีผล ต่อการเลือกทำการ เกษตรผสมผสาน	54 (54)	35 (35)	11 (11)	0 (0)	100 (100)	3.43 (มากที่สุด)
4. การได้เคยดูงานหรือ ฝึกอบรมเกี่ยวกับการ เกษตรผสมผสานจะทำให้ เกิดแรงจูงใจในการ เลือกทำการเกษตร ผสมผสาน	52 (52)	37 (37)	10 (10)	1 (1)	100 (100)	3.40 (มากที่สุด)
5. การมีแรงงานในครัว เรือนที่ทำการเกษตร ได้เต็มเวลาจะทำให้ มีผลต่อการเลือกทำ เกษตรผสมผสาน	46 (46)	43 (43)	10 (10)	1 (1)	100 (100)	3.34 (มากที่สุด)
					เฉลี่ยรวม	3.35

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อกิจกรรมการทำเกษตรผสมผสาน

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อกิจกรรมการทำเกษตรผสมผสาน โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยรวม 3.32) ซึ่งมีความคิดเห็นเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1. การมีพื้นที่จำนวนมากควรเลือกทำกิจกรรมที่มีพืชเป็นหลัก (ค่าเฉลี่ย 3.52)
2. การผลิตพืช + สัตว์จะทำให้ต้นทุนการผลิตน้อยกว่าการผลิตพืชหรือสัตว์เฉพาะอย่าง (ค่าเฉลี่ย 3.45)
3. รูปแบบการทำเกษตรผสมผสานที่ประกอบด้วยกิจกรรมการปลูกพืช+เลี้ยงสัตว์+ประมง จะทำให้มีรายได้มากกว่าการทำเกษตรผสมผสานรูปแบบอื่นๆ (ค่าเฉลี่ย 3.40)
4. การทำเกษตรผสมผสานรูปแบบต่างๆจะทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง (ค่าเฉลี่ย 3.24)
5. การเลี้ยงปลาในนาข้าวจะทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้น ได้ดีกว่าการปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว (ค่าเฉลี่ย 3.01)

ตารางที่ 4 แสดงความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อกิจกรรมทำการเกษตรผสมผสาน

รายการ	ความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม	
	(4)	(3)	(2)	(1)		
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)		
1.รูปแบบการทำเกษตรผสมผสานที่ประกอบ	52	38	8	2	100	3.40
ด้วยกิจกรรมการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง จะทำให้มีรายได้มากกว่าการทำเกษตรผสมผสานรูปแบบอื่นๆ	(52)	(38)	(8)	(2)	(100)	(มากที่สุด)
2.การมีพื้นที่จำนวนมาก ควรเลือกทำกิจกรรมการผลิตที่มีพืชเป็นหลัก	57	39	3	1	100	3.52
(57)	(39)	(3)	(1)	(100)	(มากที่สุด)	
3.การเลี้ยงปลาในนา ข้าวจะทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นได้ดีกว่าการปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว	34	38	23	5	100	3.01
(34)	(38)	(23)	(5)	(100)	(มากที่สุด)	
4.การผลิตลักษณะพืช-สัตว์จะทำให้ต้นทุนการผลิตน้อยกว่าการผลิตพืชอย่างเดียว	52	42	5	1	100	3.45
(52)	(42)	(5)	(1)	(100)	(มากที่สุด)	
5.การผลิตรูปแบบต่างๆ จะทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง	37	52	9	2	100	3.24
(37)	(52)	(9)	(2)	(100)	(มาก)	
				เฉลี่ยรวม	3.32	

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อข้อดีของการทำเกษตรผสมผสาน

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อข้อดีของการทำเกษตรผสมผสาน โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยรวม 3.53) ซึ่งมีความคิดเห็นเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1. การทำเกษตรผสมผสานจะทำให้มีรายได้ตลอดทั้งปี (ค่าเฉลี่ย 3.68)
2. การทำเกษตรผสมผสานจะทำให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือนเพียงพอตลอดทั้งปี (ค่าเฉลี่ย 3.67)
3. การทำเกษตรผสมผสานจะเป็น ผลดีต่อระบบนิเวศทางการเกษตร และสิ่งแวดล้อมในไร่นา (ค่าเฉลี่ย 3.54)
4. การทำเกษตรผสมผสานจะเป็นการลดความเสี่ยงในการผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.40)
5. การทำเกษตรผสมผสานจะทำให้ สามารถใช้ทรัพยากรในไร่นา อย่างมีประสิทธิภาพ (ค่าเฉลี่ย 3.34)

ตารางที่ 5 แสดงความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อข้อดีของการทำเกษตรผสมผสาน

รายการ	ความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม	
	(4)	(3)	(2)	(1)		
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	
1.การทำเกษตรผสมผสานจะเป็นการลดความเสี่ยงในการผลิต	43 (43)	54 (54)	3 (3)	0 (0)	100 (100)	3.40 (มากที่สุด)
2.การทำเกษตรผสมผสานจะทำให้สามารถให้ทรัพยากรในไร่นาได้อย่างมีประสิทธิภาพ	38 (38)	58 (58)	4 (4)	0 (0)	100 (100)	3.34 (มากที่สุด)
3.การทำเกษตรผสมผสานจะทำให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือนได้เพียงพอทั้งปี	73 (73)	22 (22)	4 (4)	1 (1)	100 (100)	3.67 (มากที่สุด)
4.การทำเกษตรผสมผสานจะทำให้มีรายได้ตลอดทั้งปี	71 (71)	26 (26)	3 (3)	0 (0)	100 (100)	3.68 (มากที่สุด)
5.เกษตรผสมผสานเป็นผลดีต่อนิเวศทางการเกษตรและสิ่งแวดล้อมในไร่นา	58 (58)	38 (38)	4 (4)	0 (0)	100 (100)	3.54 (มากที่สุด)
					เฉลี่ยรวม	3.53

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการทำการเกษตรผสมผสานของเกษตรกร

ปัญหาอุปสรรคในการทำการเกษตรของเกษตรกร

เกษตรกรมีปัญหาอุปสรรคในการทำการเกษตรผสมผสาน โดยสรุปอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยรวม 2.00) ซึ่งเรียงลำดับมีปัญหาหนักไปหาน้อย ดังนี้

ปัญหาปานกลาง ได้แก่ ปัญหาผลผลิตการเกษตรมีราคาตกต่ำ (ค่าเฉลี่ย 2.25) ปัญหาการขาดเงินทุน (ค่าเฉลี่ย 2.24) ปัญหาแรงงานในครอบครัวมีจำนวนน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.20) ปัญหาไม่มีตลาดสำหรับขายสินค้า (ค่าเฉลี่ย 2.20) ปัญหาเรื่องโรคและศัตรูพืช (ค่าเฉลี่ย 2.19) ปัญหาการได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่น้อย (ค่าเฉลี่ย 2.18) ปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาแพง (ค่าเฉลี่ย 2.18) ปัญหาการไม่มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรผสมผสาน (ค่าเฉลี่ย 2.08) ปัญหาขาดพันธุ์สัตว์ที่ดี (ค่าเฉลี่ย 2.08) ปัญหาความรู้เรื่องการปลูกพืช (ค่าเฉลี่ย 2.05) ปัญหาการขนส่งคมนาคมไม่สะดวก (ค่าเฉลี่ย 2.02) ปัญหาเรื่องโรคในสัตว์เลี้ยง (ค่าเฉลี่ย 2.00) ปัญหาเงินกู้มีอัตราสูง (ค่าเฉลี่ย 1.99) ปัญหาแหล่งน้ำทางการเกษตรไม่เพียงพอ (ค่าเฉลี่ย 1.95) ปัญหาขาดแคลนเครื่องจักรกลทางการเกษตร (ค่าเฉลี่ย 1.92) ปัญหาขาดแคลนแหล่งเงินกู้ (ค่าเฉลี่ย 1.91) ปัญหาที่ดินทางการเกษตรไม่เพียงพอ (ค่าเฉลี่ย 1.84) และปัญหาความรู้การเลี้ยงสัตว์ (ค่าเฉลี่ย 1.75)

ปัญหาน้อย ได้แก่ ปัญหาความรู้การประมง (ค่าเฉลี่ย 1.65) และปัญหาเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย 1.25) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 แสดงปัญหาอุปสรรคในการทำการเกษตรของเกษตรกร

ปัญหาของเกษตรกร	มีปัญหา				ค่าเฉลี่ย
	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม	
	(3)	(2)	(1)		
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	
1.ความรู้เรื่องการปลูกพืช	24	57	19	100	2.05
				(100)	(ปานกลาง)
2.ความรู้การเลี้ยงสัตว์	7	61	32	100	1.75
				(100)	(ปานกลาง)
3.ความรู้การประมง	10	45	45	100	1.65
				(100)	(น้อย)
4.ที่ดินในการทำการเกษตรไม่เพียงพอ	12	60	28	100	1.84
				(100)	(ปานกลาง)
5.แหล่งน้ำในการทำการเกษตรไม่เพียงพอ	17	61	22	100	1.95
				(100)	(ปานกลาง)
6.การขนส่งคมนาคมไม่สะดวก	16	70	14	100	2.02
				(100)	(ปานกลาง)
7.ขาดเงินทุน	39	46	15	100	2.24
				(100)	(ปานกลาง)
8.ขาดแคลนแหล่งเงินทุน	17	57	26	100	1.91
				(100)	(ปานกลาง)
9.เงินกู้มีอัตราดอกเบี้ยสูง	11	77	12	100	1.99
				(100)	(ปานกลาง)
10.แรงงานในครัวเรือนมีน้อย	32	56	12	100	2.20
				(100)	(ปานกลาง)
11.การได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่มีน้อย	28	62	10	100	2.18
				(100)	(ปานกลาง)
12.ไม่มีตลาดสำหรับขายสินค้า	30	60	10	100	2.20
				(100)	(ปานกลาง)
13.ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาตกต่ำ	36	53	11	100	2.25
				(100)	(ปานกลาง)

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ปัญหาของเกษตรกร	มีปัญหา				ค่าเฉลี่ย
	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม	
	(3)	(2)	(1)		
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	
14. มีปัญหาเรื่องโรคและศัตรูพืช	30	59	11	100	2.19
				(100)	(ปานกลาง)
15. มีปัญหาเรื่องโรคในสัตว์เลี้ยง	17	66	17	100	2.00
				(100)	(ปานกลาง)
16. ไม่มีประสบการณ์ในการทำเกษตรผสมผสาน	28	52	20	100	2.08
				(100)	(ปานกลาง)
17. ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง	28	62	10	100	2.18
				(100)	(ปานกลาง)
18. ขาดพันธุ์พืช/สัตว์ที่ดี	22	64	14	100	2.08
				(100)	(ปานกลาง)
19. ขาดแคลนเครื่องจักรกลทางการเกษตร	15	62	23	100	1.92
				(100)	(ปานกลาง)
20. ปัญหาเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ	5	15	80	100	1.25
				(100)	(น้อย)
				เฉลี่ยรวม	2.00

ข้อเสนอแนะของเกษตรกร

ข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการทำการเกษตรพอสรุปได้ดังนี้

1. ให้ภาครัฐ

1.1 แก้ไขปัญหาเรื่องผลผลิตมีราคาตกต่ำ และปัจจัยการผลิตที่มีราคาแพง

1.2 สนับสนุนเงินทุนในการผลิต หรือมีกองทุนกู้ยืมที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำให้มากขึ้น เพื่อใช้เป็นทุนและใช้พัฒนาในการทำการเกษตรต่อไป

1.3 ปัญหาแรงงานมีจำนวนน้อย โดยส่งเสริมให้เกษตรกรทำงานอยู่ในท้องถิ่น ป้องกันการอพยพเข้าไปในเมือง

1.4 ขยายตลาดทั้งในและต่างประเทศเพื่อรองรับผลผลิตทางการเกษตรและมีการประกันราคาผลผลิตทางการเกษตรที่ล้นตลาดในปัจจุบันนี้

2. ให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

2.1 ให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรผสมผสานอย่างเป็นระบบ และลดต้นทุนรวมทั้งให้ความรู้และเทคโนโลยีในการทำเกษตรผสมผสานใหม่ๆ (ในเรื่องโรค แมลงศัตรูพืชที่ระบาด การลดอัตราการใช้สารเคมี ทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ไร่ใช้เอง)

2.2 พาเกษตรกรไปศึกษาดูงาน ชมแปลงสาธิต และให้มาฝึกอบรมในท้องถิ่น เกี่ยวกับการทำเกษตรผสมผสานอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

วิจารณ์ผล

การศึกษาถึงสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยของเกษตรกรทั้งหมดเท่ากับ 44.09 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา การดำรงชีวิตอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นระบบเครือญาติเมื่อเกษตรกรแต่งงานแล้วจึงอยู่ด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ถือครองทางการเกษตรเริ่มลดน้อยลงเพราะภาคอุตสาหกรรมมีการขยายเพิ่มพื้นที่มากขึ้น ในปัจจุบันเกษตรกรมีพื้นที่ในการทำการเกษตรเฉลี่ย 9.28 ไร่ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยทั้งหมด 4 คน และทำการเกษตรก็จะมีน้อยลงโดยลูกหลานก็จะถูกส่งไปเรียนในตัวเมืองเมื่อจบการศึกษาก็จะทำงานในเมือง จึงทำให้แรงงานในการทำการเกษตรลดน้อยลงแรงงานทำการเกษตรจึงเฉลี่ยเท่ากับ 2 คน เกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานมีจำนวนร้อยละ 66 ส่วนใหญ่มีรูปแบบการทำเกษตรผสมผสานคือ พืช+สัตว์ เนื่องจากเกษตรกรใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ในการทำนาปลูกข้าว จึงมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อเอามูลสัตว์ไปเป็นปุ๋ย เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในด้านปัจจัยการผลิต และมีประสบการณ์เฉลี่ยเท่ากับ 16.12 ปี เพราะมีการทำการเกษตรมานานแล้ว

ตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตายาย จึงสืบทอดกันมา เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร เกษตรกรจะมีอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำการเกษตรส่วนใหญ่ คือเครื่องฉีดพ่นสารเคมี เครื่องตัดหญ้า เครื่องสูบน้ำ รถไถเดินตาม รถแทรกเตอร์ สภาพพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรเป็นที่ลุ่ม เพราะส่วนใหญ่จะทำการเกษตรใกล้กับที่พักอาศัย และแหล่งน้ำที่ใช้ทางการเกษตรคลองชลประทานเพราะอยู่ในเขตชลประทาน

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรผสมผสาน พบว่า ความคิดเห็นของเกษตรกรอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งทางด้านปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน กิจกรรมการทำเกษตรผสมผสาน และข้อดีของการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรกรมีการเห็นความสำคัญ ของการทำการเกษตร สามารถช่วยให้เกษตรกรดำรงชีวิต อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่วนด้านปัญหาของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาต่างๆ ได้แก่ ปัญหาผลผลิตการเกษตรมีราคาตกต่ำ ปัญหาการขาดเงินทุน ปัญหาแรงงานในครอบครัวมีจำนวนน้อย ปัญหาไม่มีตลาดสำหรับขายสินค้า ปัญหาเรื่องโรคและศัตรูพืช ปัญหาการได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่น้อย ปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ปัญหาการไม่มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรผสมผสาน ปัญหาขาดพันธุ์สัตว์ที่ดี ปัญหาความรู้เรื่องการปลูกพืช ปัญหาการขนส่งคมนาคมไม่สะดวก ปัญหาเรื่องโรคในสัตว์เลี้ยง ปัญหาเงินกู้มีอัตราสูง ปัญหาแหล่งน้ำทางการเกษตรไม่เพียงพอ ปัญหาขาดแคลนเครื่องจักรกลทางการเกษตร ปัญหาขาดแคลนแหล่งเงินกู้ ปัญหาที่ดินทางการเกษตรไม่เพียงพอ และปัญหาความรู้การเลี้ยงสัตว์ ปัญหาความรู้การประมง และปัญหาเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ (Conclusions and Recommendations)

สรุปผลการวิจัย (Conclusions)

จากการศึกษา ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน : กรณีศึกษา ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการรวบรวมจากการสุ่มตัวแทนเกษตรกรที่ทำการเกษตรจำนวน 100 ครัวเรือนโดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของเกษตรกรที่ทำการเกษตรในตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อศึกษาถึงความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน

3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครวมทั้งข้อเสนอแนะในการทำเกษตร

สรุปผลดังนี้

1. สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ยของเกษตรกรทั้งหมดเท่ากับ 44.09 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่ แต่งงานแล้วอยู่ด้วยกัน เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา เกษตรกรมีพื้นที่เฉลี่ย 9.28 ไร่ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยทั้งหมด 4 คน มีจำนวนแรงงานทำการเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 2 คน เกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสาน มีจำนวนร้อยละ 66 เกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานส่วนใหญ่มีรูปแบบการทำเกษตรผสมผสานคือ พืช+สัตว์ เกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานมีประสบการณ์เฉลี่ยเท่ากับ 16.12 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร เครื่องทุนแรงที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีคือเครื่องฉีดพ่นสารเคมี เครื่องตัดหญ้า เครื่องสูบน้ำ รถไถเดินตาม รถแทรกเตอร์ สภาพพื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่ม แหล่งน้ำใช้ทางการเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้คลองชลประทาน และน้ำฝน

2. ความคิดเห็นของเกษตรกรในการทำเกษตรผสมผสาน

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยรวม 3.35) ซึ่งมีความคิดเห็นเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การมีที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันกับพื้นที่ทำการเกษตรจะทำให้มีผลต่อการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน การได้เคยดูงานหรืออบรมเกี่ยวกับการทำเกษตรผสมผสาน จะทำให้เกิดแรงจูงใจ ในการเลือกทำเกษตรผสมผสาน การมีแรงงานใน

การทำการเกษตรได้เต็มเวลาจะทำให้มีผลต่อการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน การมีที่ดินทำกินทางการเกษตรที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำจะมีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน การมีที่ดินเป็นของตนเองจะทำให้ช่วยตัดสินใจเลือกทำการเกษตรผสมผสาน

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อกิจกรรมการทำเกษตรผสมผสาน โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยรวม 3.32) ซึ่งมีความคิดเห็นเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การมีพื้นที่จำนวนมากควรเลือกทำกิจกรรมที่มีพืช เป็นหลัก การผลิตพืช + สัตว์จะทำให้ต้นทุนการผลิตน้อยกว่าการผลิตพืชหรือสัตว์เฉพาะอย่าง รูปแบบการทำเกษตรผสมผสานที่ประกอบด้วยกิจกรรมการปลูกพืช+ เลี้ยงสัตว์ + ประมง จะทำให้มีรายได้มากกว่าการทำเกษตรผสมผสานรูปแบบอื่นๆ การทำเกษตรผสมผสานรูปแบบต่างๆทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง การเลี้ยงปลาในนาข้าวจะทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นได้ดีกว่าการปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อข้อดีของการทำเกษตรผสมผสาน โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยรวม 3.53) ซึ่งมีความคิดเห็นเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การทำเกษตรผสมผสานจะทำให้มีรายได้ตลอดทั้งปี การทำเกษตรผสมผสานจะทำให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือนเพียงพอตลอดทั้งปี การทำเกษตรผสมผสานจะเป็น ผลดีต่อระบบนิเวศทางการเกษตร และสิ่งแวดล้อมในไร่ การทำเกษตรผสมผสานจะเป็นการลดความเสี่ยงในการผลิต การทำเกษตรผสมผสานจะทำให้ สามารถใช้ทรัพยากรในไร่นา อย่างมีประสิทธิภาพ

3.ปัญหาอุปสรรคในการทำการเกษตรของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาในการทำการเกษตรอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ปัญหาผลผลิต การเกษตรมีราคาตกต่ำ ปัญหาการขาดเงินทุน ปัญหาแรงงานในครอบครัวมีจำนวนน้อย ปัญหาไม่มีตลาดสำหรับขายสินค้า ปัญหาเรื่องโรคและศัตรูพืช ปัญหาการได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่น้อย ปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ปัญหาการไม่มีประสบการณ์ในการทำเกษตรผสมผสาน ปัญหาขาดพันธุ์สัตว์ที่ดี ปัญหาความรู้เรื่องการปลูกพืช ปัญหาการขนส่งคมนาคมไม่สะดวก ปัญหาเรื่องโรคในสัตว์เลี้ยง ปัญหาเงินกู้มีอัตราสูง ปัญหาแหล่งน้ำทางการเกษตรไม่เพียงพอ ปัญหาขาดแคลนเครื่องจักรกลทางการเกษตร ปัญหาขาดแคลนแหล่งเงินทุน ปัญหาที่ดินทางการเกษตรไม่เพียงพอ และปัญหาความรู้การเลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ และอยู่ในปัญหาระดับน้อย ได้แก่ ปัญหาความรู้การประมง และปัญหาเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ (Recommendation)

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ควรส่งเสริมสนับสนุน ตลาดสำหรับผลผลิตเกษตรผสมผสาน ของจังหวัดเชียงใหม่ให้กว้างขวางมากขึ้น เพื่อเป็นการลดปัญหาทางด้านการตลาดและราคาของผลผลิตที่เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบปัญหาอยู่ โดยหน่วยงานรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อประเภทต่างๆ หรือจัดกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าของสินค้า ซึ่งนำมาสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐในปัจจุบัน ส่งเสริม สนับสนุน ให้ความรู้ และสร้างทัศนคติที่ดีต่อการทำเกษตรผสมผสานแก่เกษตรกรอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง จะทำให้เกษตรกรตัดสินใจทำการเกษตร
2. สนับสนุนเงินทุนในการผลิต หรือมีกองทุนกู้ยืมที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำให้มากขึ้นเพื่อใช้เป็นทุนและใช้พัฒนาในการทำการเกษตรต่อไป
3. ควรแนะนำส่งเสริมให้เกษตรกรมีการใช้แรงงานและที่ดินของเกษตรกรอย่างคุ้มค่าและใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เพื่อไม่ให้เกษตรกรหันไปประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรและมีรายได้คุ้มค่ากับการลงทุน นอกจากนี้ยังเป็นการป้องกันการอพยพแรงงานเข้าเมืองเพื่อหางานทำอีกด้วย
4. ขยายตลาดทั้งในและต่างประเทศเพื่อรองรับผลผลิตทางการเกษตรและมีการประกันราคาผลผลิตทางการเกษตรที่ล้นตลาดในปัจจุบันนี้
5. ควรสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกพืชรอง นอกจากการทำนาข้าวเป็นพืชหลัก โดยเฉพาะพืชประเภทไม้ผลให้แพร่หลายมากขึ้น ควรมีการทำการประมง เลี้ยงสัตว์ เพื่อเป็นการเพิ่มความหลากหลายทางนิเวศวิทยา และเกลือของทรัพยากร เพื่อป้องกันแมลงและศัตรูพืชได้อีกทาง และยังสามารถสร้างรายได้ตลอดทั้งปี รวมทั้งมีพืชและสัตว์ไว้เป็นอาหารที่ใช้บริโภคในชีวิตประจำวันของเกษตรกรได้อย่างเพียงพอเป็นการลดรายจ่ายภายในครอบครัวด้วย
6. ควรให้เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมสนับสนุนถ่ายทอดให้ความรู้ อบรมเรื่องการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยพืชสด ให้แก่เกษตรกรได้ใช้เองโดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีปราบศัตรูพืช ยารฆ่าแมลง เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการทำการเกษตรผสมผสานและเป็นการลดอัตราการใช้สารเคมีที่มีอัตราสูงขึ้น ควรให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และสื่อมวลชนมีการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรทราบและเข้าใจถึงหลักการและวิธีการทำเกษตรผสมผสานอย่างเป็นระบบ ซึ่งอาจจะจัดฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้กับเกษตรกรที่ยังไม่ได้ทำการเกษตรผสมผสานได้มีความคิดเห็นที่ดีและมีการตัดสินใจทำการเกษตรผสมผสานต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการดำเนินการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาความคิดเห็นการมีส่วนร่วม การใช้เทคโนโลยีและความต้องการใช้เทคโนโลยี กระบวนการยอมรับ การตัดสินใจในระบบการทำเกษตรในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. ควรศึกษาและพิจารณาถึงตัวแปรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องนอกเหนือจากที่ได้ศึกษามาแล้วว่ามีตัวแปรอะไรบ้างที่มีผลต่อความคิดเห็น

3. ในการทำการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายขอบเขตของการศึกษาให้กว้างขึ้น เพื่อให้ทราบว่าการเกษตรต้องการอะไรบ้าง ประสบปัญหาและอุปสรรคอะไรอีกบ้าง เพื่อเป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือและแก้ไขต่อไป

4. การเข้าไปเก็บข้อมูลควรจะใช้คำพูดที่ไม่เป็นวิชาการมากเกินไปเพราะเกษตรกรจะไม่เข้าใจ ควรใช้ท่าทางที่ทำให้เกษตรกรเชื่อถือได้เพื่อประโยชน์ในการเก็บข้อมูลที่เป็นความจริงอีกทั้งควรจะมีเวลาในการทำการวิจัยเพราะจะได้ข้อมูลอย่างเต็มที่

อ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2528. การคำนวณเปอร์เซ็นต์ของขนาดตัวอย่าง.
กรุงเทพฯ. ประพันธ์สาส์นจำกัดการพิมพ์
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2530. การทำเกษตรผสมผสาน. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
กรุงเทพฯ.
- กองวิชาการ ธกส. 2539. สรุปผลการศึกษาเรื่องทัศนคติของเกษตรกรต่อการจัดการฟาร์ม
แบบผสมผสาน. วารสาร ธกส., กรุงเทพฯ.
- กองวิชาการ ศูนย์หนังสือราชภัฏพระนคร. 2546. การเกษตรผสมผสานและการพัฒนา
ครอบครัวตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์พระนครแกรนด์วิว.
- คัมภีร์ สายสนธิ. 2532. ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการผลิตทางการเกษตร
แบบพึ่งตนเอง ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลแจรงงาม อำเภอหนองหญ้าไซ
จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ. จิตยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉลองชัย จันทร์เพ็ญ. 2542. เกษตรผสมผสาน : แนวโน้มในถิ่นใกล้ตัว. กรุงเทพฯ.
พิมพ์อักษรพิทยา.
- ชวนน รัตนวราหะ. 2535. เกษตรยั่งยืน : เกษตรกรรมกับธรรมชาติ.
กรมวิชาการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.
- ณรงค์ นุตานุกักร. 2532. เกษตรอีสาน : แนวคิดการพัฒนาเกษตรแบบเข้มข้น ฟาร์มข้าว.
ปีที่ 6 ฉบับที่ 62 เดือนกันยายน - ตุลาคม 2532. โครงการวิจัยระบบการทำฟาร์ม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เดชา ศิริภัทร. 2532. เกษตรกรรมสำนึก. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

- ต่อทรัพย์ ผลดี. 2532. เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการทำเกษตรแบบ
หลากหลาย : กรณีศึกษาของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในเขตชลประทาน
จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท , มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. 2533. วิธีวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ. พิธีกรเซ็นเตอร์การพิมพ์.
- ประเวศ รัสสี. 2530. พุทธเกษตรกรรมกับศาสนพิธีของสังคมไทย. กรุงเทพฯ :
หมอบ้าน.
- ปรีชัย พุดเกิดพันธุ์. 2545. ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสานใน
อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปิยนุตร หล่อไกรเลิศ. 2547. เกษตรกรรมทางเลือก. กรุงเทพฯ. บริษัท ทองพูล การพิมพ์ จำกัด.
- พูนสวัสดิ์ อัจฉริยะ, สมพร อิศรารักษ์ และรัตมี ศิริทวีป. 2536. "ระบบเกษตรกรรมที่นำไปสู่
การเกษตรที่ยั่งยืน". น.39 - 63. เกษตรกรรมยั่งยืน : อนาคตของเกษตรกรไทย.
กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย) 2545. สารคดีความรู้ สู่อุตสาหกรรมยั่งยืน : ทำเนียบ
งานวิจัยในโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย
ประจำปีงบประมาณ 2544-2545. กรุงเทพฯ. มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย).
- เรืองเวทย์ แสงรัตนนา. 2522. ความคิดเห็นและความสนใจของนักเรีชนเตรียมทหาร
เกี่ยวกับอัตราการเพิ่มของประชากรไทย. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. 2535. เกษตรกรรมทางเลือกทางรอดของเกษตรกรไทย. กรุงเทพฯ.

- วิฑูรย์ ปัญญากุล และตรีเยดา ตริ่มรรคา. 2539. **บนแผ่นดินและชีวิตเดียวกัน : บทบาทหญิง – ชายในระบบเกษตรกรรมทางเลือก**. กรุงเทพฯ. พิมพ์ดี.
- วิโรจิต แซ่จิ๋ว. 2530. **ศัพท์เกษตรกรรมทางเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสม ปีที่ 6 ฉบับที่ 3-4 พฤษภาคม/สิงหาคม 2530.ฉบับเกษตรกรรมทางเลือกสมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม**. กรุงเทพฯ : เขตบางกอกน้อย.
- วิโรจน์ ชลวิริยะกุล, เชษฐพงษ์ นนทพันธ์ และหรรษา สุนิติโกศา. 2532. "การศึกษาระบบการทำฟาร์มแบบผสมผสานเขตอาศัยน้ำฝน". น.93-108. **รายงานการสัมมนาการทำฟาร์ม ครั้งที่ 6**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภัณฑ์ออฟเซ็ท.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. 2537. **ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิตของเกษตรกรสู่การเกษตรแบบผสมผสาน**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพนธ์ปริญญาโท, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมพันธ์ เตชะอธิก บัวพันธ์ พรหมพักพิง อนันต์ ลิขิตประเสริฐ รังสฤษฏ์ สรรพอาษา และกฤษณา วงษาสันต์. 2538. **เกษตรผสมผสาน ภูมิชีวิต ภูมิธรรม พึ่งพาตนเอง และฝั่งทรัพย์ ในดินอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สมศักดิ์ เพียบพร้อม. 2531. **การจัดการประยุคดี**. ภาควิชาเศรษฐศาสตร์, คณะบริหารเศรษฐศาสตร์ และธุรกิจ., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ . 2548. **ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย**. กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.
- สุวรรณ อุยานันท์. 2539. **คัมภีร์มีอาชีพ ชูได้ไร่นาสวนผสม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

สุชา จันทร์เอม. 2524. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สุชิน ฉิมไทย. 2536. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรใน
เขตชลประทาน จังหวัดมหาสารคาม. ขอนแก่น : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อนุสรณ์ ศิริวงศ์. 2543. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วรรณสาส์น.

อภิชัย การุณยวนิช. 2539. การประเมินโครงการพัฒนาเกษตรผสมผสาน
ที่อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ :
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

ไฉวาท สุทรนารักษ์. 2529. รายงานการประชุมวิชาการเรื่อง ผลกระทบของแผนพัฒนา
เศรษฐกิจแห่งชาติ ที่มีต่อการจัดการศึกษาเพื่อพึ่งพาตนเอง. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภา.

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1

ข้อมูลพื้นฐานของตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

1. ประวัติความเป็นมา เทศบาลตำบลสันทรายหลวง จัดตั้งเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2499 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 74 ตอนที่ 4 ลงวันที่ 7 มกราคม 2500 ในนาม "สุขาภิบาลสันทรายหลวง" ประกาศเป็นสุขาภิบาลที่มีฐานะการคลังเพียงพอที่จะบริหารประจำของสุขาภิบาลได้ โดยมีประธานกรรมการมาจากการเลือกตั้งตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 17 มีนาคม 2536 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 110 ตอนที่ 42 ลงวันที่ 8 เมษายน 2536 เทศบาลตำบลสันทรายหลวง เปลี่ยนแปลงฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบล เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 9ก ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2542 ประกาศเป็นเทศบาลตำบล โดยให้สมาชิกสภาเทศบาล เลือกสมาชิกกันเองเป็นนายกเทศมนตรีหนึ่งคน และเทศมนตรีสองคน ประกอบเป็นคณะเทศมนตรี แล้วเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง

2. สภาพทั่วไปของตำบล

พื้นที่เทศบาลเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง และแม่น้ำคาว ลำเหมืองกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่สำคัญ คือลำน้ำห้วยใจ และลำน้ำกว้าง มีเนื้อที่ทั้งหมด 36 ตารางกิโลเมตร

3. อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับ ต.สันทรายน้อย อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ต.เมืองเงิน ต.สันนาเม็ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.หนองจ่อม อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

4. จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 19,184 คน เป็นชาย 9,122 คน เป็นหญิง 10,062 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,910 ครัวเรือน จำนวนครัวเรือนที่ทำการเกษตร 1,016 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 53 ของครัวเรือนทั้งหมด

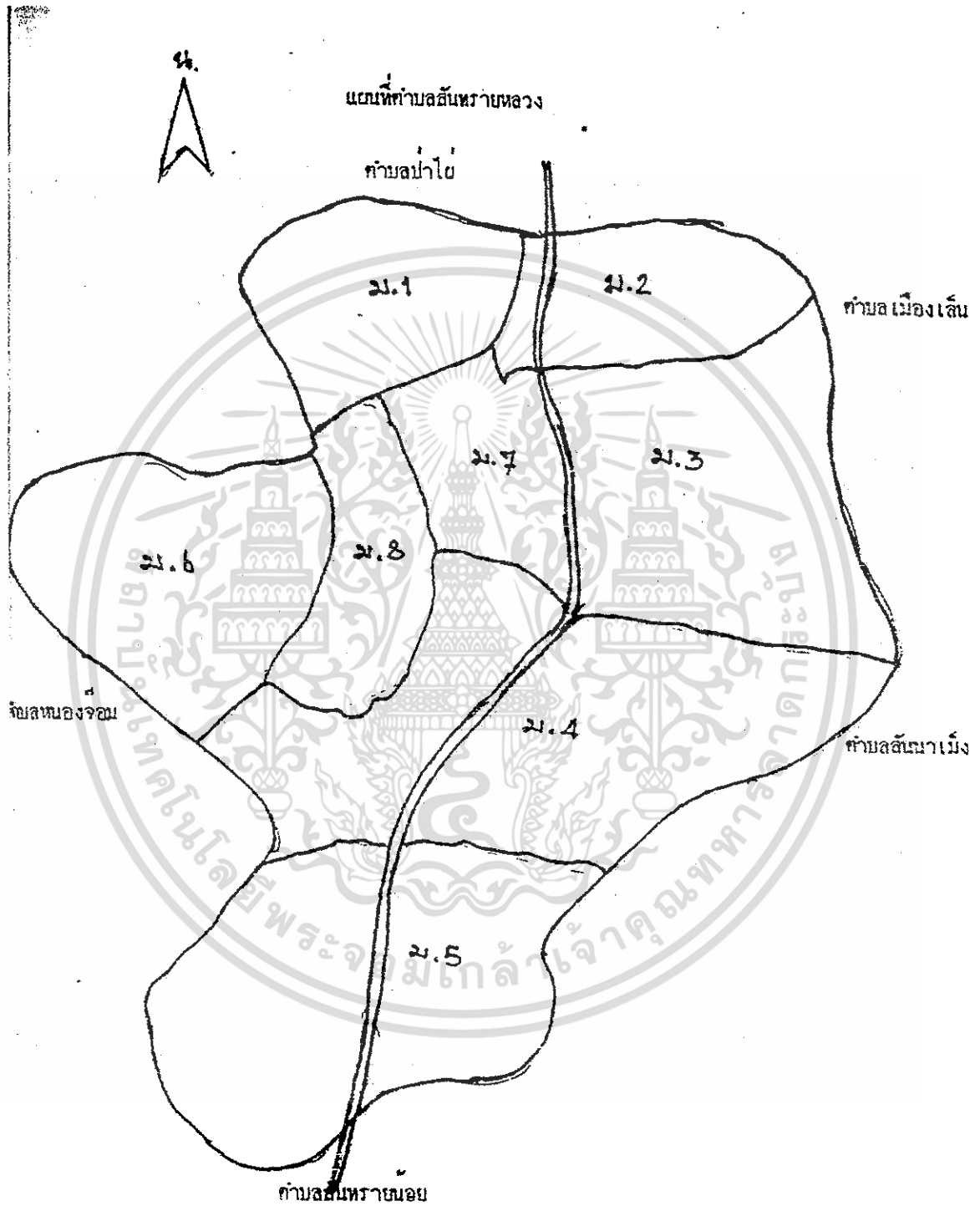
5. ข้อมูลอาชีพของตำบล

อาชีพหลัก ทำนาข้าว เกษตรกรรม

อาชีพเสริม อุตสาหกรรมในครัวเรือน รับจ้างทั่วไป

แผนที่ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ภาคผนวกที่ 2

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรผสมผสาน
กรณีศึกษาตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อผู้สัมภาษณ์.....วันที่.....เดือน.....2548

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

ชื่อ.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล สันทรายหลวง อำเภอ สันทราย จังหวัด เชียงใหม่

1.1 เพศ .....ชาย .....หญิง

1.2 อายุ.....ปี

1.3 ระดับการศึกษาสูงสุด

.....ประถมศึกษา .....มัธยมศึกษาตอนต้น .....มัธยมศึกษาตอนปลายหรือปวส

.....ปวส.(อนุปริญญา) .....ปริญญาตรี .....ปริญญาโท

.....อื่นๆ(ระบุ).....

1.4 สถานภาพสมรส .....โสด .....แต่งงานแล้วอยู่ด้วยกัน

.....แต่งงานแล้วแยกกันอยู่ .....หม้าย

.....หย่าร้าง

1.5 พื้นที่ถือครองทางการเกษตรรวมทั้งหมด จำนวน.....ไร่

1.6 ปัจจุบันมีสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด.....คน

1.7 แรงงานทำการเกษตรจำนวน.....คน

1.8 ปัจจุบันท่านทำการเกษตรผสมผสานหรือไม่ .....ไม่ทำ .....ทำ (ระบุ)

.....พืช+พืช .....พืช+สัตว์

.....พืช+ประมง .....สัตว์+ประมง

.....สัตว์+สัตว์ .....พืช+สัตว์+ประมง

1.9 ประสบการณ์ในการทำการผสมผสาน.....ปี

1.10 รายได้จากการทำเกษตรในปีที่ผ่านมา 2547

อาชีพ	หลัก	รอง	รายได้	รายจ่าย
1. ทำนา				
2. ทำไร่				
3. ไม้ผลยืนต้น				
4. สวนผัก				
5. สัตว์				
6. ประมง				
7. อื่นๆ				

1.11 ปัจจุบันท่านเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรหรือไม่

.....เป็น .....ไม่เป็น

1.12 เครื่องทุนแรง .....มี .....ไม่มี

.....รถแทรกเตอร์

.....รถไถเดินตาม

.....เครื่องสูบน้ำ

.....เครื่องเกี่ยวข้าว

.....เครื่องฉีดพ่นสารเคมี

.....อื่นๆ (ระบุ) .....

1.13 สถานที่ทำการเกษตร

.....ที่ราบสูง

.....ที่ลุ่ม

.....ที่ดอน

.....อื่นๆ (ระบุ) .....

1.14 แหล่งน้ำใช้ในการเกษตร

.....น้ำฝน

.....แม่น้ำ

.....คลองชลประทาน

.....อ่างเก็บน้ำ

.....บ่อบาดาล

.....อื่นๆ (ระบุ) .....

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน

ส่วนที่ 2.1 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อปัจจัยความจำเป็นต่อการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน

รายการ	ความคิดเห็น				เหตุผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เห็นด้วย	
1.1 การมีที่ดินเป็นของตนเองจะทำให้ช่วยตัดสินใจเลือกทำการเกษตรผสมผสาน					
1.2 การมีที่ดินทำกินทางการเกษตรที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำจะมีผลต่อการตัดสินใจเลือกทำการเกษตรผสมผสาน					
1.3 การมีที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกับพื้นที่ทำการเกษตรจะทำให้มีผลต่อการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน					
1.4 การได้เคยดูงานหรืออบรมเกี่ยวกับการเกษตรผสมผสานจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน					
1.5 การมีแรงงานในครัวเรือนที่ทำการเกษตรได้เต็มเวลาจะทำให้มีผลต่อการเลือกทำการเกษตรผสมผสาน					

ส่วนที่ 2.2 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อกิจกรรมทำการเกษตรผสมผสาน

รายการ	ความคิดเห็น				เหตุผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เห็นด้วย	
2.1 รูปแบบการทำเกษตรผสมผสานที่ประกอบด้วยกิจกรรมการปลูกพืช+เลี้ยงสัตว์+ประมง จะทำให้มีรายได้มากกว่าการทำเกษตรผสมผสานรูปแบบอื่นๆ					
2.2 การมีพื้นที่จำนวนมากควรเลือกทำกิจกรรมผลิตที่มีพืชเป็นหลัก					
2.3 การเลี้ยงปลาในนาข้าวจะทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นได้ดีกว่าการปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว					
2.4 การผลิตพืช+สัตว์จะทำให้ต้นทุนการผลิตน้อยกว่าการผลิตพืชหรือสัตว์เพียงเฉพาะอย่าง					
2.5 การทำเกษตรผสมผสานรูปแบบต่างๆ จะทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง					

ส่วนที่ 2.3 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อข้อดีของการเกษตรผสมผสาน

รายการ	ความคิดเห็น				เหตุผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เห็นด้วย	
3.1 การทำเกษตรผสมผสานจะเป็นการลดความเสี่ยงในการผลิต					
3.2 การทำเกษตรผสมผสานจะทำให้สามารถใช้ทรัพยากรที่มีในไร่นาอย่างมีประสิทธิภาพ					
3.3 การทำเกษตรผสมผสานจะทำให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือนได้เพียงพอทั้งปี					
3.4 การทำเกษตรผสมผสานจะทำให้มีรายได้ตลอดทั้งปี					
3.5 เกษตรผสมผสานจะเป็นผลดีต่อระบบนิเวศทางการเกษตรและสิ่งแวดล้อมในไร่นาดี					

นอกเหนือจาก 5 ข้อดังกล่าวแล้วท่านเห็นว่าการเกษตรผสมผสานมีข้อดีอะไรอีกบ้าง

1. ....
2. ....
3. ....

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการทำการเกษตรผสมผสาน

3.1 ปัญหาและอุปสรรคในการทำการเกษตรผสมผสาน

ปัญหาของเกษตรกร	มาก	ปานกลาง	น้อย	เหตุผล
1. ความรู้เรื่องการปลูกพืช				
2. ความรู้การเลี้ยงสัตว์				
3. ความรู้การประมง				
4. ที่ดินในการทำเกษตรไม่เพียงพอ				
5. แหล่งน้ำในการทำเกษตรไม่เพียงพอ				
6. การขนส่งคมนาคมไม่สะดวก				
7. การขาดเงินทุน				
8. ขาดแคลนแหล่งเงินกู้				
9. เงินกู้อัตราดอกเบี้ยสูง				
10. แรงงานในครัวเรือนมีจำนวนน้อย				
11. การได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่น้อย				
12. ไม่มีตลาดสำหรับขายสินค้า				
13. ผลผลิตการเกษตรมีราคาตกต่ำ				
14. มีปัญหาเรื่องโรคและศัตรูพืช				
15. มีปัญหาเรื่องโรคในสัตว์เลี้ยง				
16. ไม่มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรผสมผสาน				
17. ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง				
18. ขาดพันธุ์พืชสัตว์ที่ดี				
19. ขาดแคลนเครื่องจักรกลทางการเกษตร				
20. ปัญหาเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ				

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำการเกษตรผสมผสาน (ในเรื่องความรู้, ปัจจัยการผลิต, ที่ดิน, พูน,
แรงงาน, เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร, ตลาดและราคา ฯลฯ)

.....

.....

.....

.....

